

De positie van jongeren in de toekomstige samenleving

Jan van der Ploeg en Henk Ferwerda

De afgelopen maanden en weken zijn er heel wat voorspellingen gedaan over hetgeen ons allemaal te wachten staat in de komende jaren. De meeste van deze voorspellingen kunnen we onmiddellijk in de prullenmand gooien, zeker als het gaat om de rampen die ons zullen treffen. Niemand kan vandaag exact weergeven wat ons morgen en overmorgen te wachten staat. Onze samenleving is een complex geheel geworden, waarbinnen niet alleen veel in een hoog tempo verandert, maar ook veel tegelijkertijd.

Toch kan het geen kwaad vooruit te kijken en te anticiperen op ontwikkelingen die zich mogelijk de komende jaren zullen aandienen. We kunnen weliswaar niet nauwkeurig schetsen hoe de maatschappij er de komende jaren zal uitzien, maar we kunnen wel wijzen op krachten die onze samenleving sterk lijken te beïnvloeden. Zo heeft zowel de wetenschap als de politiek verscheidene malen getracht de meest dominerende krachten te benoemen. Meestal gaat het er dan om de ontwikkelingen met een enkel trefwoord aan te geven. Met bepaalde labels of abstracties poogt men op die manier de essentie in de diverse ontwikkelingen kort en bondig samen te vatten. Soms hebben deze abstracties een negatieve betekenis, soms een positieve en soms een neutrale.

In deze bijdrage zullen we een aantal van deze typeringen kort weergeven waarbij we telkens vooral de positie van de jeugd in het oog houden.¹ Het gaat om typeringen die elkaar soms overlappen, soms aanvullen, maar soms ook tegenspreken. Tezamen geven deze typeringen echter goed weer hoe er over de (komende) ontwikkelingen in de samenleving wordt gedacht.

Aan het eind van dit artikel maken we de balans op en trachten een antwoord te geven op de vraag wat de mogelijk te verwachten maatschappelijke veranderingen en ontwikkelingen betekenen voor de positie van jongeren in onze samenleving.

De prestatie-maatschappij

Met deze aanduiding wordt er op gewezen dat het leveren van prestaties in onze samenleving steeds meer en zwaarder gaat wegen. Wie in onze samenleving mee wil tellen en vooruit wil komen moet prestaties neerzetten. Dat betekent dat diploma's en opleidingen steeds belangrijker worden. Maar niet alleen op school ook op het werk is er een ontwikkeling gaande waarbij niet meer naar leeftijd maar vooral naar prestatie wordt beloond. Typerend is in dit verband de opmerking *'ik ben bezig mijn marktwaarde te verhogen'*.

De druk om prestaties te leveren beperkt zich niet alleen tot het individuele niveau maar omvat tevens het niveau van de organisatie. Daar zien we dat steeds meer en vaker instellingen en bedrijven uitsluitend worden afgerekend op hun prestaties.

Nu is er niets tegen het leveren van prestaties. Er is ook niets tegen dat die in de samenleving worden gewaardeerd, tenzij het leveren van prestaties wordt overgewaardeerd. Dan ontstaat er een probleem: mensen die om allerlei redenen niet zo goed kunnen presteren dreigen buiten de boot te vallen. Denk bijvoorbeeld aan jeugdigen met een handicap, jeugdigen die in ongunstige (achterstand)situatie verkeren en aan jeugdigen met beperkte verstandelijke vermogens.

De impliciete boodschap die in de typering 'prestatie-maatschappij' valt te lezen luidt: richt de samenleving zo in dat jeugdigen niet alleen op hun prestaties worden afgerekend, maar dat ook andere kwaliteiten blijven tellen.

De wegwerp maatschappij

Achter deze typering ligt de gedachte dat we (te) gemakkelijk allerlei gebruiksartikelen weggooiden. We kopen liever nieuwe dingen dan ze te laten repareren of te wachten tot ze zijn versleten. Het weggooiden

¹. Deze bijdrage is voor een belangrijk deel gebaseerd op een door ons uitgevoerde analyse van huidige en toekomstige risicogroepen onder de jeugd (Beke, Ferwerda en van der Ploeg, 1999).

wordt gemakkelijk gemaakt omdat er zoveel nieuw aanbod is, we relatief veel te besteden hebben en het goedkoper en gemakkelijker is nieuw te kopen. De afvalhopen zijn nog nooit zo groot geweest. De veronderstelling is dat het snel en simpel afstand nemen van uiteenlopende materiële goederen de mens er steeds meer toe zal brengen zich niet aan dingen te hechten en ze in te ruilen of weg te doen zodra ze niet bevallen. In het verlengde hiervan bestaat de angst dat deze 'weggooi-houding' zo basaal wordt dat ook ten aanzien van immateriële zaken het weggooi-mechanisme zal optreden. Relaties met anderen worden eerder beëindigd als ze niet bevallen en vervangen door andere meer belovende contacten. Onder het motto '*voldoet het niet, weg er mee*' kan heel wat schade worden aangericht op het immateriële, menselijke vlak. Nu is de gedachte dat in onderlinge relaties steeds sprake is van een kosten-baten analyse niet nieuw en werd al eerder door Thibaut & Kelly (1959) gepresenteerd. Maar de balans wordt eerder opgemaakt en de marges worden kleiner.

Wetenschappers in Amerika en Canada duiden niet voor niets een deel van de weggelopen en zwervende jongeren aan als 'throw-away youth'. In hun onderzoeken stellen zij namelijk vast dat bij conflicten de jeugdigen eerder buiten de deur worden gezet door hun ouders dan vroeger. Uiteenlopende empirische onderzoeken (ook in Nederland) laten er geen twijfel over bestaan dat onder jeugdigen die in problemen zijn geraakt zich een substantieel percentage op straat gezette jeugdigen bevindt.

De consumptie-maatschappij

Typerend voor een dergelijke samenleving is niet alleen de sterke behoefte om te consumeren, maar kenmerkend is ook de belangrijke plaats die consumeren in het bestaan inneemt. Daarbij kan men in de eerste plaats denken aan eten en drinken. Het valt niet te loochenen dat in de loop der jaren in toenemende mate wordt gedronken en gegeten zowel binnen als buitenhuis. Het aantal openbare gelegenheden (cafés, restaurants, disco's e.a.) heeft zich sterk uitgebreid. Ook domineren bij feestelijke gelegenheden eten en drinken meer dan ooit.

Het consumptieve gedrag heeft echter ook betrekking op het met grote hoeveelheden 'innemen' van immateriële zaken zoals nieuws en informatie.

Consumeren kan in die zin geen negatieve betekenis worden toegeschreven: men profiteert van de beschikbare mogelijkheden en het leven wordt er intenser, spannender en aangenamer door.

De typering 'consumptie-maatschappij' krijgt echter een ongunstig reliëf als we consumeren tegenover produceren plaatsen. In het laatste geval gaat het om een actieve houding, terwijl bij consumeren juist de passiviteit zo kenmerkend is. Dan is het meer een letterlijk en figuurlijk innemen met weinig andere opties dan bediend of vermaakt te worden. Het hangen voor de buis en het zappen van net naar net is daarvan een illustratief voorbeeld evenals de toename van passieve vormen van vrije tijdsbesteding. Hier lijkt een dieperliggende mentaliteit zichtbaar te worden van het type '*don't worry, be happy*'. Maar er is nog een aspect aan het eenzijdig consumeren: mensen willen zich meer en meer eigenaar maken van alle goederen die er op de markt zijn en die ons dagelijks via de media worden voorgeschoteld. De begrippen geld, materie, hebben, kopen en bezitten lijken steeds belangrijker te worden. Jeugdigen spannen zich in om te consumeren en consumeren niet om zich in te spannen. Het gevaar dreigt dat het consumeren zo dominant wordt dat men afleert een eigen, originele bijdrage te leveren.

De geïndividualiseerde samenleving

Met deze abstractie poogt men tot uitdrukking te brengen dat de samenleving steeds meer bestaat uit mensen die vooral voor zichzelf opkomen en weinig oog hebben voor andere personen. Waar men zich in het verleden nog bekommerde om het wel en wee van de buurman raakt men vandaag meer en meer in de ban van zichzelf. De sociale controle van destijds is vrijwel verdwenen; men lijkt vooral betrokken op zichzelf.

Het opkomen voor zichzelf en het ontwikkelen van de eigen individualiteit of beter de eigen identiteit is overigens geen slechte zaak. Dat ieder individu poogt zichzelf zo optimaal mogelijk te ontplooien moet worden toegejuicht en gestimuleerd. Dat is ook geheel in lijn met het alom gerespecteerde hiërarchische behoefte-schema van Maslow (1970) waarin de zelfrealisatie de hoogste trap vormt. Overigens houdt dat bewuste schema in dat het individu de behoeften zoals eten, drinken en relaties met andere personen een 'lagere' plaats in de hiërarchie heeft gegeven.

uit: J*, Tijdschrift over jongeren, 1e jaargang nr 1, 2000, pagina 3-10

Het gevaar van deze ontwikkeling schuilt echter in een overtrokken aandacht voor het eigen ik waarbij weinig of geen rekening wordt gehouden met anderen. Extreem geformuleerd dreigt er een houding te ontstaan van: ieder voor zich en God voor ons allen. Een samenleving waarin dát het uitgangspunt wordt kan tot schadelijke ontwikkelingen leiden. De vrees bestaat dat een samenleving met een groeiend geheel van losse, geïsoleerde individuen die slechts hun eigen belang nastreven, bevordert dat de minst bedeeden en minst weerbaren buiten de samenleving zullen vallen. Maar het zijn niet alleen de zwakkeren die de dupe worden van een dergelijke ontwikkeling. Zo zullen in gezinnen waar bijvoorbeeld de ouders alleen maar met hun eigen carrière bezig zijn de kinderen ernstig te kort komen. Deze kinderen leren al vroeg voor zichzelf op te komen en hoe het eigen belang na te streven, maar of het ook aangename en sociale personen zullen worden is zeer de vraag. Wellicht dat we over een aantal jaren spreken over 'de zoek het maar uit generatie'.

De gefragmenteerde samenleving

In het verlengde van de geïndividualiseerde samenleving ligt de gefragmenteerde samenleving. Dit wordt zichtbaar op verschillende niveaus.

Op het persoonlijke vlak zien we bepaalde categorieën jeugdigen die zich min of meer voor elkaar afsluiten. Vooral in de vrije tijdsbesteding treedt deze fragmentatie op en kan er nu al gesproken worden over etnische segmentatie.

Naast gescheiden ontwikkelingen van groepen jongeren onderkennen we autonome ontwikkelingen binnen bepaalde sectoren of bepaalde instituties. In de huidige samenleving voltrekken zich diverse ontwikkelingen zonder rekening te houden met elkaar en zonder nadere informatie-uitwisseling. Het wiel wordt op deze wijze herhaalde malen uitgevonden en de voortgang verloopt aanzienlijk trager dan in feite nodig is.

Er zijn diverse voorbeelden te noemen van zo'n gefragmenteerde samenleving.

In de eerste plaats wijzen op de universiteiten en met name de wetenschappelijke onderzoeken aldaar. Het is nog steeds zo dat elke universiteit autonoom bepaalt welk onderzoek plaats vindt; een verplichting om met elkaars onderzoeksprogramma's rekening te houden is er niet. Er vindt ook wel gezamenlijk onderzoek plaats maar voor het merendeel is dat niet het geval. Zo wordt er veel wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd dat niet op elkaar is afgestemd en waarover men elkaar niet (of te laat) informeert. Ten tweede merken we op dat ook in de (jeugd)zorg instellingen en sectoren bestaan die langs elkaar heen werken en zich zonodig ontwikkelen ten koste van anderen. Er is weinig tot geen onderlinge uitwisseling over effectieve programma's. Men houdt de kennis het liefst voor zichzelf (Van der Ploeg & Ferwerda, 1998).

In feite zijn deze voorbeelden illustratief voor de gehele samenleving. Neem het bedrijfsleven dat sterk afhankelijk is van het onderwijs, maar in het geheel geen (structureel) overleg kent waarin partners meer tot onderlinge overeenstemming komen. En wat te denken van de departementen waarbinnen zich veel voltrekt wat nooit in interdepartementaal overleg ter sprake komt. Typerend is het al jaren bestaande verschijnsel dat verscheidene departementen van doen hebben met de jeugd maar dat er - behoudens enkele incidenten - geen permanent overleg en samenwerking tussen deze departementen bestaat en er voorlopig ook niet lijkt te komen.

De rationele samenleving

De toenemende kennis heeft de samenleving enerzijds steeds dynamischer en gecompliceerder gemaakt, maar men heeft ons anderzijds ook vrijwel altijd weer in staat gesteld oplossingen te vinden om de ontwikkelingen de baas te blijven. Anders geformuleerd: met de toenemende complexiteit van de samenleving loopt tot op zekere hoogte ook het rationeel vermogen parallel om die complexiteit onder controle te houden.

Met het stijgend belang van de wetenschappelijke kennis is ook het vertrouwen in de ratio sterk toegenomen. Allerlei problemen variërend van verkeersproblemen tot organisatorische problemen tracht men zoveel mogelijk rationeel op te lossen met behulp van de kennis die voorhanden is. Dat gebeurt niet alleen op macroniveau (hoe tackelen we het file-probleem), maar ook op microniveau (hoe kunnen we in een organisatie de medewerkers zo optimaal mogelijk laten functioneren en samenwerken).

uit: J*, Tijdschrift over jongeren, 1e jaargang nr 1, 2000, pagina 3-10

De dominantie van de ratio lijkt geen grenzen te kennen. Vooral als het gaat om het reguleren van uiteenlopende processen dreigt het zijn doel voorbij te schieten. Het lijkt op een terugkeer van de bureaucratische samenleving van Weber (1964) waarin de rationaliteit eveneens hoog in het vaandel stond geschreven. Terecht is daarbij aangetekend dat zo'n samenleving uiteindelijk voert tot inefficiëntie en rigiditeit.

De huidige overwaarding van de ratio lijkt opnieuw te voeren tot een samenleving waarin steeds meer zaken zwart op wit worden vastgelegd. De paradox is dat men enerzijds de samenleving zo rationeel mogelijk wil laten functioneren (om de efficiëntie te bevorderen), maar dat men anderzijds een steeds meer gepapieriseerde maatschappij creëert (de burger verdwaalt in een woud van voorschriften en krijgt het gevoel geen stap te kunnen doen zonder een formulier in te moeten vullen).

Met een te rationele benadering dreigt het menselijke aspect op de achtergrond te raken. Dat geldt niet alleen voor het individu maar ook voor de instituties. De onderlinge verhoudingen dreigen te verzakelijken en dat werkt vooral negatief uit in de non-profit organisaties zoals de school en de zorginstelling. Daar lijkt men momenteel meer waarde te hechten aan een rationele bedrijfsvoering dan aan een inhoudelijke kwaliteitsverbetering met aandacht voor het individu.

De flexibele samenleving

Met een toenemende differentiëring is de samenleving ook flexibeler geworden. De eenduidigheid heeft plaats gemaakt voor veelkleurigheid. Was het destijds een keuze tussen het één of het ander, nu zijn er veel meer keuzen mogelijk. Die veranderingen zijn ook zichtbaar in de typering van uiteenlopende verschijnselen. Het stereotype gezin van een (werkende) vader plus een (thuis voor de kinderen zorgende) moeder heeft plaats gemaakt voor verschillende alternatieve gezinstypen. Ook het denken over de man respectievelijk de vrouw is sterk gewijzigd. In de politiek zien we eveneens een differentiëring optreden en kunnen we links en rechts niet meer zo simpel van elkaar onderscheiden sinds we weten dat beide zijden autoritaire, ondemocratische en zelfs fascistische bewegingen kennen.

Het verlies aan eenduidigheid heeft de samenleving een stuk aantrekkelijker maar ook heel wat moeilijker gemaakt. Problemen kennen meerdere oplossingen en er is doorgaans geen alleenzalmakend antwoord op een vraag. Zo is er bijvoorbeeld niet langer één therapie voor een bepaald probleem en is er evenmin één keuze bij het bestrijden van de werkloosheid. Dit vraagt een flexibele opstelling waarbij men open staat voor meerdere antwoorden.

Flexibiliteit kan echter gemakkelijk overgaan in neutraliteit, opportunisme of in een 'alles moet kunnen' houding. Typerend is steeds dat men geen standpunt inneemt of zonder enige moeite de ene voor andere mening inruilt. Het gevaar dreigt dat onduidelijk wordt welke normen en waarden (nog) geldig zijn. In de meest primaire samenlevingsvorm namelijk het gezin zal niet alles open kunnen blijven. Er zijn keuzes nodig. Veelal geven flexibele ouders in de interacties met hun kinderen de grenzen aan van wat wel en niet is toegestaan. Zo worden normen en waarden duidelijk. Dat is echter niet het geval als flexibiliteit synoniem is voor neutraliteit.

Ook in andere maatschappelijke sectoren loert het gevaar dat flexibiliteit negatief uitpakt. Men denke bijvoorbeeld aan jeugdzorginstellingen waar soms wat al te gemakkelijk nieuwe doelgroepen worden gesignaleerd, voor wie onmiddellijk nieuwe hulpvormen (projecten) worden geschapen. In zekere zin drijft ook de fusiegolf op een flexibele houding die soms grenst aan c.q. berust op opportunisme en gebrek aan inhoud.

De technologische samenleving

Van alle ontwikkelingen is deze wel de meest imposante. De veranderingen die met de computer en het internet in gang zijn gezet blijken zeer groot. De onderlinge communicatie-mogelijkheden worden verder nog vergroot met fax-apparatuur en GSM-etjes. De gevolgen zijn moeilijk in te schatten. Enerzijds is er de stelling dat we een periode tegemoet gaan vergelijkbaar met de mechanisering en automatisering; ingrijpende veranderingen, maar geen revolutionaire omwenteling. Daar staan opvattingen tegenover die voorspellen dat de samenleving er geheel anders gaat uitzien: andere gezinstypen, andere manieren van leven en liefhebben, een andere economie en andere politieke conflicten (Toffler, 1980).

Zeker is wel dat de wereld een stuk kleiner is geworden. Men communiceert nu even gemakkelijk met de uit: J*, Tijdschrift over jongeren, 1e jaargang nr 1, 2000, pagina 3-10

buurman van hiernaast als met een inwoner van Nieuw Zeeland. Wanneer er programma's worden ontwikkeld die de eigen taal in iedere andere gewenste taal omzetten wordt de onderlinge communicatie nog eenvoudiger. Ook de informatiestromen verlopen sneller en efficiënter. Dat gaat niet alleen op voor het wereldnieuws, maar vooral voor de uitwisseling van wetenschappelijke informatie. Voor het bedrijfsleven, maar ook voor het onderwijs betekent dit een enorme verandering. De nieuwe mogelijkheden vragen werknemers met andere kwaliteiten. Het voert tevens tot andere werkwijzen. Hier en daar wordt verondersteld dat werknemers steeds meer thuis hun werk zullen doen en dat ook in de school de computer een steeds dominantere rol zal spelen. Het onderwijs zal zich meer op individueel niveau afspelen en is niet langer afhankelijk van de eigen docenten, maar kan zich ook richten op opleidingscentra in het buitenland. Deze internationalisering zal zich waarschijnlijk niet beperken tot elektronische uitwisselingen, maar zal ook tot meer fysieke uitwisselingsprogramma's voeren. Of deze en andere ontwikkelingen een zegen zullen zijn voor de samenleving is niet bekend. Een illustratief voorbeeld vormt het internet-gebruik. De eerste gedachte is dat via het internet veel geïsoleerde mensen meer contacten kunnen leggen met andere personen. Wetenschappelijke onderzoeken naar het gebruik van het internet zijn echter niet onverdeeld gunstig. In plaats van isolement-verlagend blijkt het isolement-verhogend te werken. Niet-geïsoleerde personen verwaarlozen door het vele internet-gebruik hun sociale netwerk (steken daar minder tijd in) en krijgen daarvoor meer vluchtige contacten in de plaats. En ook voor geïsoleerde personen komt het veelal tot oppervlakkige, snel wisselende contacten zonder enige diepgang.

De risico-maatschappij

Deze typering houdt in dat we in de toekomst hebben te leren leven in een samenleving met (veel) risico's. De gedachte dat meer kennis van onze sociale en natuurlijke omgeving zal leiden tot een veiliger samenleving blijkt niet te kloppen. De samenleving laat zich niet op een rationele wijze ordenen.

De aanhoudende en diepgaande veranderingen stelt de samenleving telkens weer voor problemen. Maar het zijn niet zo zeer de veranderingen die voor problemen zorgen als wel het feit dat deze veranderingen dikwijls niet overeenkomstig onze verwachtingen zijn en evenmin gemakkelijk onder controle zijn te houden. Daar komt bij dat de meeste veranderingen onbedoelde neveneffecten hebben. Zo hebben uiteenlopende technische ontwikkelingen consequenties gehad voor het milieu en de gezondheid. Maar ook op instellingsniveau geldt dat waar de ene organisatie zich veilig weet te stellen de ander het loodje legt. Ofwel zekerheid bij de een brengt vaak onzekerheid bij de ander met zich mee. En daarmee raken we aan een ander typerend kenmerk van de risico-samenleving: onzekerheid.

Er moet worden erkend dat het risico een fundamenteel element in de samenleving is geworden. Leven in een risico-maatschappij (Beck, 1992) betekent leven met een alerte houding ten opzichte van de (on)mogelijkheden waarmee we aanhoudend zullen worden geconfronteerd in ons bestaan. Het is dan ook realistischer een houding aan te kweken die rekening houdt met toekomstige risico's en onzekerheden dan er van uit te gaan dat we een samenleving kunnen scheppen zonder gevaren.

In dat licht bezien is er ook op micro-niveau een belangrijke taak weggelegd voor de ouders: leer kinderen op een adequate manier om te gaan met zowel positieve als negatieve veranderingen en gebeurtenissen. En leer vooral ook de ernst van de risico's in te schatten, want risico's kunnen zowel worden onderschat als overschat. Van dat laatste is de hype rondom de millenniumbug een prachtig voorbeeld.

De uitsluitende samenleving

Onder deze noemer wordt gewezen op de volgende veranderde trend. Tot voor kort gaf de samenleving zich veel moeite om mensen die buiten de samenleving terecht dreigden te komen binnen boord te houden. In de verzorgingsstaat werd gepoogd deviante personen van de periferie meer naar het centrum van de samenleving te brengen. Om dat te bereiken werd een leger aan professionals opgebouwd die de bedreigde mens poogde te beschermen. Zo'n samenleving werd ook wel omschreven als 'the inclusive society' (Young, 1999).

Tegenwoordig is echter een verschuiving merkbaar naar een samenleving die mensen buitensluit ofwel een 'exclusive society'. De samenleving zet zich af tegenover afwijkenden; ze worden gelabeld en

uit: J*, Tijdschrift over jongeren, 1e jaargang nr 1, 2000, pagina 3-10

onderscheiden als categorieën die de samenleving bedreigen. Er lijkt niet langer te worden gestreefd naar assimilatie en incorporatie, maar naar separatie en uitsluiting.

Afwijkenden die zich niet aan de geldende regels en waarden houden worden eerder als een gevaar ervaren en buiten spel gezet. In plaats van het accent te leggen op het steunen en helpen van de bedreigden, ziet de samenleving deze bedreigden als een bedreiging van zichzelf. Het afstand nemen en isoleren van afwijkenden manifesteert zich onder meer in wijken met overwegend allochtonen, met mensen levend op de grens van de armoede, sterk criminele buurten en de steeds groter wordende aantallen gedetineerden in de Verenigde Staten.

De motivatie om de devianten binnen de samenleving te helpen integreren neemt af, niet alleen op individueel niveau maar ook het niveau van de politiek. Het gevaar dreigt dat deze minderheidsgroepen de zondebok worden voor de problemen van de samenleving. De delinquenten, de druggebruikers, de prostitueés e.a. lijken de nieuwe onreinen te worden in onze toekomstige samenleving.

De Balans opgemaakt: meedoen of afhaken?

Wanneer de hiervoor geschetste ontwikkelingen zich in de komende decennia nog verder zullen uitkristalliseren dan staat ons veel te wachten. Centrale vraag is wat zal dat betekenen voor de positie van de jongeren?

In de jaren negentig werd door Schuyt (1995) een schatting gemaakt van het percentage kwetsbare jongeren. Hij calculeerde dat tussen de 10 en 15% van de jeugd probleemgedrag veroorzaakt of zelf problemen ervaart. Zij zijn met andere woorden te zien als de maatschappelijke uitvallers c.q. afhakers. Omgekeerd kan gezegd worden dat 85 à 90% van de jeugd in de negentiger jaren in staat was om het 'maatschappelijk tempo' te volgen c.q. om mee te doen.

Zo lang er maatschappijen bestaan, zijn er uitvallers. Niets nieuws onder de zon derhalve. Een maatschappij kan echter wel meer of minder maatschappelijke uitvallers tellen en dit wordt vaak bepaald door de mate van dynamiek in de samenleving. Hoe meer maatschappelijke veranderingen zich gelijktijdig voltrekken, hoe groter de kans dat personen het tempo van de veranderingen niet kunnen volgen en uitvallen.

Voor de traditionele maatschappelijk kwetsbare jongeren zal het de komende decennia nog moeilijker worden om het tempo van de samenleving en de veranderingen daarbinnen te volgen. Gevreesd mag worden dat de verschillen tussen succesvol en kwetsbaar nog groter zullen worden.

Het is daarnaast echter de vraag of de tot op heden succesvolle jeugdigen ook allemaal in de komende decennia om kunnen gaan met de prestatiedruk, het calculeren, het consumptietempo, het individualisme, de efficiency, de bureaucratisering, de technologische versnellingen en de toenemende risico's in de maatschappij.

Wij schatten die kans klein in en prognosticeren dat de groep jeugdige kwetsbaren c.q. jeugdige afhakers in de komende decennia niet alleen zal groeien, maar het ook moeilijker zal krijgen. In de toekomstige samenleving lijkt gezien eerder geschetste ontwikkelingen minder plaats voor 'uitvallers' als minder begaafde jongeren, digibeten, criminele jongeren, allochtone jongeren, zwerfjongeren, laaggeschoolde jongeren en jongeren uit multiprobleem gezinnen.

Gelukkig is voorspellen moeilijk en het kan dus zo zijn dat wij deze bijdrage met een te pessimistisch scenario zijn geëindigd. Mocht dit niet zo zijn dan gaan wij ervan uit dat een zichzelf respecterende samenleving als de onze er alles aan zal doen om de aantallen uitvallers zo beperkt mogelijk te houden dan wel dat ze voor voldoende begeleiding en opvang zal zorgen.

Geraadpleegde literatuur

Beck, U. (1992) - Risk society, towards a new modernity. London, Sage publications.

Beke, B.M.W.A., H.B. Ferwerda & J.D. van der Ploeg (1999) - Laat de tijd niet door de vingers glijpen. Een analyse van huidige en toekomstige risicogroepen onder de jeugd. Stichting Jeugdinformatie Nederland/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/Middelburg.

Maslow, A.H. (1970) - Motivation and personality. New York, Harper & Row.

Ploeg, J.D. van der & H.B. Ferwerda (1998) - Wat doen we met problematische jongeren? In: Tiaz, uit: J*, Tijdschrift over jongeren, 1e jaargang nr 1, 2000, pagina 3-10

Thematijschrift over jeugd en samenleving, nummer 4, pagina 195-201.

Schuyt, C.J.M. (1995) - Kwetsbare jongeren en hun toekomst. Ministerie van VWS.

Thibaut, J.W. & H.H. Kelly (1959) - The social psychology of groups. New York, Willey.

Toffler, A. (1980) - The third wave. New York, Bantam Books.

Weber, M. (1964) - The theory of social and economic organizations. New York: Free Press.

Young, J. (1999) - The exclusive society. London: Sage Publications.

Auteursinformatie

Prof.Dr. J.D. van der Ploeg, orthopedagoog, geeft leiding aan het Nippo (Nederlands Instituut voor Pedagogisch en Psychologisch Onderzoek) te Amsterdam (Postbus 75428, 1070 AK Amsterdam)

Dr. H.B. Ferwerda is criminoloog en directeur van Advies- en Onderzoeksgroep Beke te Arnhem (026.4438619 - h.ferwerda@beke.nl - www.beke.nl)